

Historia zawodu maklera

Początki w Europie

W XVII wieku w Europie nastąpił dynamiczny rozwój handlu giełdowego. Ujemną stroną obrotów na giełdach było pojawienie się nich dużej ilości oszustów i spekulantów. Na londyńskim rynku papierów wartościowych w latach 90-tych XVII wieku na giełdę wchodziły fikcyjne spółki, aby mogli się wzbogacić ich pomysłodawcy, manipulowano cenami akcji, rozpuszczano fałszywe plotki.

Rozwój giełdy wiązał się z większym zapotrzebowaniem na pośredników w transakcjach giełdowych. W Londynie jeszcze w latach 80-tych XVII wieku słowo pośrednik (broker) oznaczało po prostu sutenera, a inne, jak makler (stockjobber) były nieznanymi. Ni stąd, ni zowąd ze słów tych powstał finansowy żargon, którym zaczęli się posługiwać wszyscy.”¹

Termin „stockjobbing” był synonimem zarówno spekulacji, jak i maklerstwa. Oznaczał również windowanie cen ponad ich rzeczywistą wartość. W związku z postępującą falą oszustw dokonywaną przez maklerów, władze państwowe zdecydowały o wdrożeniu szczegółowej reglamentacji wykonywania tego zawodu.

Pierwsze regulacje prawne, dotyczące zawodu maklera, pochodzą z 1667 roku- wówczas to Kupieckie Dyrektorium w Zurychu określiło zasady działania maklerów, wprowadzając między innymi obowiązek rejestracji, zakaz ujawniania transakcji Klienta, konieczność pełnej informacji o ofertach oraz zakaz działalności na własny rachunek.

W Londynie w 1697 roku uchwalono ustawę mającą na celu ograniczenie liczby maklerów oraz ich nieuczciwego postępowania. Ustawa ograniczała liczbę maklerów do 100, przy czym każdy musiał mieć licencję wydaną przez radę Miasta Londynu. W 1708 roku ustawę znowelizowano. Nowelizacja wprowadzała zakaz obracania akcjami na własny rachunek i pobierania prowizji wyższej niż 1 %.

Historia zawodu w Polsce

Pierwsze regulacje dotyczące pracy maklera w Polsce pojawiły się w 1817 roku. Były to Postanowienia Księcia Namiestnika Królestwa z 12 kwietnia 1817 roku. Regulowały one szczegółowo sposób mianowania i odwoływania oraz czynności i obowiązki maklerów, wówczas nazywanych meklerami.

Zgodnie z treścią tych przepisów miało być ustanowione sześciu maklerów w Warszawie, zaś w 1822 roku ich liczbę zwiększono do 12. Kandydaci na maklerów powinni umieć czytać i pisać po polsku, mieć ukończone 24 lata, posiadać doświadczenie jako makler, bankier lub kupiec. Warunek doświadczenia zawodowego był również spełniony poprzez czteroletnią pracę w banku lub domu handlowym.

Kandydatów na maklerów zgłaszało 10 bankierów i kupców hurtowych. Lista kandydatów była przesyłana do Prezydenta Warszawy, który ze swoimi uwagami przedstawiał ją Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Komisja Rządowa mogła zgłosić swoich kandydatów oraz własne uwagi. Spośród kandydatów, których było zawsze więcej niż dostępnych miejsc, wyboru dokonywał Książę Namiestnik. Wybrani maklerzy składali przed nim przysięgę w Trybunale Handlowym. Przed rozpoczęciem wykonywania zawodu maklerzy zobowiązani byli do złożenia kaucji w wysokości 1800 zł. Maklerzy zajmowali się pośrednictwem w sesjach giełdowych, inne osoby nie mogły tego robić pod rygorem odpowiedzialności karnej. Maklerom zakazane było podejmowanie działań na własny rachunek, dokonywanie czynności zabronionych prawem, ujawnianie tajemnicy handlowej, wchodzenie w porozumienia z innymi maklerami mające na celu uzyskanie dla siebie dodatkowych zysków. Maklerzy nie mogli również pobierać prowizji wyższych niż określone prawem oraz zajmować się produkcją i sprzedażą alkoholu. Do obowiązków maklera należało sumienne wykonywanie powierzonych im zleceń, ostrzeganie klienta przed groźącymi mu stratami mogącymi wynikać z realizacji zlecenia. Makler zobowiązany był także do zapisywania w dzienniku przeprowadzonych za jego pośrednictwem transakcji oraz wydawania odpisów z tego dziennika dla stron transakcji. W zależności od rodzaju transakcji makler pobierał określoną opłatę, która mieściła się w ustalonych odgórnie widelkach. Pobranie wyższej prowizji mogło skutkować utratą urzędu maklera. Ten sam skutek miały inne działania sprzeczne z normami obowiązującymi maklerów.

Wraz z ustanowieniem Giełdy Warszawskiej w 1871 roku zmieniło się prawo dotyczące maklerów. Ustawa o Giełdzie Warszawskiej przewidywała, że na giełdzie mogło działać co najwyżej 20 maklerów, łącznie ze starszym maklerem. Zwiększenie ich liczby wymagało zgody ministra finansów. Sposób powoływania i odwoływania maklerów regulowała „Instrukcja o porządku mianowania, uwolnienia prawach i obowiązkach maklerów przy giełdzie warszawskiej” z 1880 roku. Przewidywała ona, że maklerem może zostać jedynie osoba, która ukończyła 30 rok życia, posiadająca praktykę zawodową jako samodzielny kupiec lub „główny subiekt”, znająca prawo handlowe oraz obeznana z operacjami pieniężnymi, ceną i gatunkiem towarów, kursami walut.

Wyboru maklerów dokonywali kupcy, należący do Zgromadzenia Giełdowego. Następnie kandydaci byli zatwierdzani przez Departament Handlu i Rękodziel. Dopiero wówczas składali przysięgę. Zakres uprawnień i obowiązków maklerów był uregulowany podobnie jak w Postanowieniach Namiestnika z 1817 roku.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości aktem prawnym, który w sposób kompleksowy regulował tryb powoływania, zwalniania jak również zakres uprawnień i obowiązków maklerów było rozporządzenie ministrów skarbu oraz przemysłu i handlu z 20 kwietnia 1923 roku.ⁱⁱ

Zgodnie z rozporządzeniem, pośredniczeniem w transakcjach giełdowych zajmować się mogli wyłącznie maklerzy przysięgli. Maklerem mógł zostać obywatel polski, w wieku od 30 do 70 lat, który był samodzielnym kupcem lub zajmował odpowiedzialne stanowisko w bankowości, handlu lub przemyśle. Proces wyłaniania maklerów był złożony. Ich liczbę określała Rada Giełdowa, która kiedy uznała za celowe zwieszenie liczby maklerów, ogłaszała o tym publicznie. Ogłoszenie zawierało dane dla zainteresowanych osób, wskazujące między innymi na termin, do którego kandydaci na maklerów powinni złożyć pisma do Rady Giełdowej ze wskazaniem swoich kwalifikacji. Kandydaci spełniający wymogi formalne przystępowali do egzaminu przed pięcioosobową komisją złożoną z prezesa rady giełdy, członka rady giełdy, sekretarza giełdy, starszego maklera, komisarza giełdowego. Listę osób, które zdały egzamin, komisja egzaminacyjna przedstawiała radzie giełdowej, a ta spośród nich rekomendowała ministrowi Skarbu kandydatów na maklerów.

Jednocześnie rada przysyłała wykaz osób, które zdały egzamin. Gdy minister nie zatwierdził wszystkich kandydatur, rada mogła przedstawić nowych kandydatów na maklerów w ciągu 28 dni. W sytuacji, gdy trzykrotnie wnioski rady giełdowej nie zyskały aprobaty ministra, miał on prawo mianować maklerów spośród osób, które zdały egzamin. Ostatnim etapem było złożenie przez zatwierdzone osoby przysięgi w obecności komisarza giełdowego oraz dopełnienie formalności, takich jak: wydanie maklerom listów nominacyjnych przez radę giełdową, złożenie pisemnych oświadczeń przez maklerów o nie prowadzeniu na własne lub obce nazwisko przedsiębiorstw handlowych lub przemysłowych, podanie do wiadomości służb skarbowych dnia rozpoczęcia wykonywania obowiązków maklerskich.

Maklerzy nie mogli dokonywać transakcji na własny rachunek, z osobami nieuprawnionymi, zawieranych poza lokalem giełdy. Zakazane było namawianie do zawarcia określonej umowy, podawania stornom fałszywych informacji o kursach, pośrednictwo w transakcjach fikcyjnych.

Podstawowym obowiązkiem maklera było przestrzeganie przepisów prawnych, regulaminu giełdy oraz wykonywanie czynności, które wynikają z obowiązku bezstronnego pośredniczenia w transakcjach giełdowych. Maklerzy zobowiązani byli do obecności na parkiecie przez cały czas trwania sesji giełdowych. Makler musiał przestrzegać zawierającego transakcję o zamiarze świadomego wprowadzenia w błąd przez stronę przeciwną. Do ich obowiązków należało sporządzenie i doręczenie stornom karty umowy, zachowanie tajemnicy zawodowej, rejestrowanie zawartych transakcji w celu ustalenia kursów dla ceduły giełdowej, rzetelne prowadzenie księgi maklerskiej. Makler był także zobowiązany do informowania komisji notowań o umowach, co do których zachodzi podejrzenie, że zostały zawarte tylko pozornie i na szkodę osób trzecich. Maklerzy wpłacali do właściwej kasy skarbowej wszystkie podatki i opłaty, przewidziane odpowiednimi przepisami. Za swoje pośrednictwo pobierali urzędowo ustaloną prowizję, zwaną kurtuażem.

Maklerzy mogli wykonywać zawód do ukończenia 70 roku życia, jeśli wcześniej nie wystąpili o zwolnienie z urzędu lub nie zostali pozbawieni tego stanowiska. Prawa do wykonywania zawodu pozbawiał maklera minister skarbu na wniosek komisji dyscyplinarnej dla maklerów. Komisja dyscyplinarna, oprócz wniosku do ministra skarbu, mogła wymierzyć następujące kary: upomnienie, zawieszenie w czynnościach do 30 dni. W razie wszczęcia przeciwko maklerowi postępowania karnego o przestępstwo z chęci zysku lub o zbrodnię, komisja mogła zawiesić maklera w czynnościach. W przypadku skazania maklera z mocy prawa był on zwolniony ze stanowiska.

W dniu 1 września 1939 roku w wyniku agresji Niemiec na Polskę zawieszono notowania na giełdzie, po 122 latach jej działalności.

Po zakończeniu II wojny światowej władze komunistyczne nie były zainteresowane wznowieniem obrotu giełdowego. Dopiero po 52 latach, 16 kwietnia 1991 roku na parkiecie giełdy w Warszawie pojawili się ponownie maklerzy.

ⁱ Edward Chancellor, Historia spekulacji finansowych, Warszawa 2001, s.72

ⁱⁱ Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i handlu z dnia 20 kwietnia 1923 r. w przedmiocie powoływania i zwalniania oraz praw i obowiązków maklerów na giełdach pieniężnych w Polsce.